

TÜRK YUNAN İLİŞKİLERİNDE KISA ÖMÜRLÜ BİR GİRİŞİM: TÜRK-ELLEN DOSTLUK DERNEĞİ (1952)

A SHORT-TERM ATTEMPT IN TURKİSH GREEK RELATIONS: TURKISH GREEK FRIENDSHIP ASSOCIATION (1952)

Meryem ORAKÇI*

Geliş Tarihi/Received:06.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted:12.06.2021

ORAKÇI, Meryem, (2021), "Türk Yunan İlişkilerinde Kısa Ömürlü Bir Girişim: Türk-Elle Dostluk Derneği (1952)", Belgi Dergisi, S.22, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2021/II, ss. 531-554.

Öz

Atatürk-Eleftherios Venizelos öncülüğünde Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan iyi ilişkiler II. Dünya Savaşıyla kesintiye uğramıştır. Savaş sırasında işgal edilen, sonrasında ise iç savaş yaşayan Yunanistan Batı bloğuna yaklaşmıştır. Türkiye de Sovyet tehdidi ve ekonomik kaygılarla kendisine aynı blok içerisinde yer bulmaya çalışmıştır. Ortak kaygılar ve hedefler iki ülkeyi yaklaşık on yıl sonra tekrar birbirine yaklaştırmıştır. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığında başlayan bu yakınlaşma, Türkiye'deki iktidarın değişmesiyle birlikte ivme kazanmıştır. NATO'ya giriş için benzer çabalar gösteren iki ülke, 1950 yılında başlayan Demokrat Parti döneminin özellikle ilk yarısında iyi ilişkileri zirveye taşımıştır. Birçok alanda işbirliği içerisine girilmesinin yanı sıra, karşılıklı olarak üst düzey resmi ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Yunanistan'a giden Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye karşılık; Yunan Dışişleri Bakanı Sofoklis Venizelos ve Yunan Kralı Pavlos Türkiye'ye gelmişlerdir. Kuruluşu 1930'lara dayanan ve Atina'da bulunan Türk-Yunan Birliği bu resmi ziyaretlerde ön plana çıkmıştır. 1952 yılında Türk tarafında da bu dernekle eşgüdümlü çalışacak bir Türk Yunan Dostluk Derneği kurulması gündeme gelmiş ve hızlı bir şekilde hayata geçirilmiştir. Türk-Elle Dostluk Derneğinin başkanının İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay olması, kuruluş aşamasında bu girişime büyük bir önem verildiğini göstermektedir. Üyeleri ise siyaset, ekonomi ve sanat dünyasından Türk ve Yunan uyruklu önemli şahsiyetler olmuştur. Bu kadrosuna rağmen 1952 yılı boyunca sadece resmi ziyaretlerin karşılama-uğurlama gibi kısımlarında görünür olan dernek, Kıbrıs gerilimiyle birlikte sessiz sedasız kaybolmuştur. Yine de Türk-Elle Dostluk Derneği 1950'lerin ilk yarısındaki Türk-Yunan ilişkilerinin sembollerinden biridir. Bu makalede dernekten geriye kalan tek derli toplu kaynak olan dernek tüzüğü, dernek üyelerinin de çalıştığı dönemin gazeteleri ve devlet arşivleri kullanılarak bu kısa ömürlü dostluk derneği ve faaliyetleri anlatılacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Türkiye, Yunanistan, Türk-Yunan İlişkileri, Demokrat Parti, Türk-Yunan Birliği, Türk-Elle Dostluk Derneği.*

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, orakci@ankara.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-2264-6032>).

Abstract

The good relations established between Turkey and Greece under the leadership of Atatürk-Venizelos were interrupted by the Second World War. Greece, which was occupied during the war and then experienced a civil war, approached the Western block after the war. Turkey also tried to find a place in the same block due to the Soviet threat and economic concerns. Common concerns and goals have brought the two countries closer together again nearly ten years later. This rapprochement, which started during the years of İsmet İnönü's Presidency, gained momentum with the change of power in Turkey. The two countries, which made similar efforts to join NATO, brought good relations to the top, especially in the first half of the Democrat Party period that started in 1950. In addition to cooperation in many fields, mutually high-level official visits were made. In response to President Celal Bayar, Prime Minister Adnan Menderes, Foreign Minister Fuat Köprülü, who visited Greece; Greek Foreign Minister Sofoklis Venizelos and Greek King Pavlos visited Turkey. The Turkish-Greek Union, whose foundation dates back to the 1930s and was in Athens, came to the fore during these official visits. In 1952, the establishment of a Turkish-Greek Friendship Association to work in coordination with this association on the Turkish side became a current issue and was quickly implemented. The fact that the chairman of the Turkish Greek Friendship Association was Istanbul Governor and Mayor Fahrettin Kerim Gökay shows that great importance was attached to this initiative during the establishment phase. Members of the association have been important figures of Turkish and Greek nationality from the world of politics, economy and art. Despite this staff, the association, which was visible only in the welcoming-farewell parts of official visits throughout 1952, silently disappeared with the increasing tension in Cyprus. Nevertheless, the Turkish-Greek Friendship Association is one of the symbols of Turkish-Greek relations in the first half of the 1950s. In this study, this short-lived friendship association and its activities will be put forward by using the association's charter, which is the only compact source left from the association, the newspapers of the period in which the members of the association worked, and the state archives.

Keywords: *Turkey, Greece, Turkish-Greek Relations, Democrat Party, Turkish-Greek Union, Turkish Greek Friendship Association.*

GİRİŞ

Türkiye ve Yunanistan, 1930 yılına kadar Lozan Antlaşması'ndan kalan mübadele ve İstanbul Rum Patrikhanesiyle ilgili sorunlar nedeniyle zaman zaman savaşın eşğine gelmiştir. Fakat 1920'lerin sonuna gelindiğinde iki ülke önce İtalya'nın öncülüğünde daha sonra İtalyan tehdidine karşı yaklaşmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz'de kendi çıkarlarını koruyabilmek için iyi ilişkiler kurmak gerektiğini anlayan iki taraf, karşılıklı olarak adımlar atmaya başlamıştır.¹ 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Antlaşması'yla sürüncemede kalan sorunlar halledildikten sonra Başbakanlar düzeyinde karşılıklı diplomatik ziyaretler gerçekleştirilmiştir.² II. Dünya Savaşı öncesi özellikle iki ülkenin çabalarıyla Balkan Antantı oluşturularak Türkiye ve Yunanistan ortak bir pakt içerisinde yer almıştır. Montrö Boğazlar Konferansı'nda Yunanistan'ın Türkiye'nin taleplerine olumlu yaklaşması ve 1937-1938 yıllarında karşılıklı ziyaretlerle devam eden olumlu hava, bir Türk-Yunan ittifakına gitmek üzereyken Atatürk'ün vefatı ve II. Dünya Savaşı'nın başlaması ilişkiler duraklatmıştır.³

Türkiye her ne kadar II. Dünya Savaşı içerisinde fiilen yer almadıysa da sonuçlarından kaçınılmaz şekilde etkilenmiştir. Ekonomik darboğazın yanı sıra güvenlik tehdidiyle de karşı karşıya kalmış, savaşın son aylarında Sovyet Rusya'nın Boğazlar ve sınır bütünlüğünü tehdidi Türkiye'yi Batı bloğuna yaklaştırmıştır. Yunanistan ise II. Dünya Savaşı'nda İtalyan ve Alman işgalinin ardından üç yıl devam eden bir iç savaş yaşamıştır. Bu savaş Amerika'nın müdahalesiyle birlikte Komünist grupların yenilgisiyle sonlanmıştır.⁴ Sovyet eliyle komünizmin yayılmasına karşı mücadeleye başlayan Amerikan başkanı Truman, Türkiye ve Yunanistan'ın tehdit altında olduğu doğrultusunda demeçler vermeye başlamıştır. "Truman Doktrini" adını alacak 12 Mart 1947'de yaptığı konuşmasıyla, Türkiye ve Yunanistan'ın bu tehlide karşı desteklenmesi gerektiğini açıklamıştır. Aynı yıl Haziran ayında ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın açıkladığı Marshall Planı'nda da kendine yer bulan iki ülke, "Türkiye ve Yunanistan'ın Kuzey Atlantik Antlaşmasına Katılmalarına İlişkin Protokol"un NATO üyeleri tarafından kabulünün ardından, 18 Şubat 1952'de -kuruluşunun üçüncü yılında- Kuzey Atlantik Pakti'na birlikte dâhil olmuştur.⁵ Her ne kadar Yunanistan, II. Dünya Savaşı sırasında, Atatürk döneminde imzalanan antlaşmalara uymadığı düşüncesiyle Türkiye'ye karşı başlangıçta mesafeli olsa da;⁶ Soğuk Savaş ortamı, 1930'larda başlayan ancak kesintiye uğrayan yakınlaşmanın Batı bloğu öncülüğünde hızlanmasını sağlamıştır.⁷

II. Dünya Savaşı sonrası değişen dış dinamikler Türk siyasetine de yeni bir yön vermiştir. Savaşı çok partili demokratik ülkelerin kazanması ve Türkiye'nin bu tarafta yer

1 Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.15, Ağustos 2016, s. 250.

2 Yunan Başbakan Eleftherios Venizelos 27-31 Ekim 1930 tarihlerinde Türkiye'ye gelmiştir. Bir yıl sonra Ekim 1931'de İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras iade-i ziyarette bulunmuştur. Mehmet Gönübol-Cem Sar, "1919-1939 Dönemi", Olaylarla Türk Dış Politikası Cilt:1 (1919-1973), Ankara Üniversite Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986, s. 68-69.

3 Gürhan Yellice, "İtalyan-Bulgar Revizyonist Politikaları Karşısında Türkiye'nin Balkan Antantı'nı Ayakta Tutma Çabası ve Türk-Yunan İttifak Arayışı", Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, Mart 2018, s. 574.

4 Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980, Cilt:1, Editör: Baskın oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 581. Yunan İç Savaşı ile ilgili olarak bkz: Dominique Eudes, Kapetanios/Yunan İç Savaşı, Çev. Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul, 2000.

5 Edip Çelik, 100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1969, s.158.

6 Fırat, "a.g.m", s. 577-578.

7 Şükrü Sina Gürel, Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri, 1921-1993, İmge Kitabevi, Ankara, 2018, s.85.

almak istemesi üçüncü defa çok partili hayata geçişle sonuçlanmıştır.⁸ Bu doğrultuda 1946 yılında kurulan Demokrat Parti, 1950 yılında yapılan seçimlerle birlikte iktidara gelmiştir. Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes'in Başbakan olduğu bu yeni dönemde; Demokrat Parti, İnönü döneminde başlayan dış politikayı sürdürmüş, Türkiye'yi Batı tarafında konumlandırmaya devam etmiştir.⁹ Batıyla askeri olarak bütünleşebilmek için Kore Savaşına asker gönderilmesi ve ardından NATO'ya giriş Demokrat Parti döneminde gerçekleşmiştir. Bölgede öncü bir rol üstlenmeye çalışan Türkiye, Doğuda Bağdat Pakti'nin oluşturulması için mücadele etmiştir.¹⁰ Diğer tarafından Batıda bir Balkan İttifakı için girişimlerde bulunurken Yunanistan ile iyi ilişkilere büyük önem vermiştir. 1930'larda Atatürk ve Venizelos'un başlattığı döneme sık sık atıfta bulunulmuş ve kalınan yerden devamına çaba gösterilmiştir. Aslında bu yıllarda Kıbrıs ve Yunanistan'da, adanın Yunanistan'a ilhakı dillendirilmeye başlamış olmasına rağmen, bu durum birkaç yıl görmezden gelinmiş, dostluk ve kardeşlik vurgusu yapılmıştır.

Özellikle 1952 yılı her alanda ilişkilerin geliştirilmeye çalışıldığı adeta Türk-Yunan iyi ilişkilerinin zirvesi olan bir yıldır. Birçok karşılıklı ziyaret gerçekleştirilmiş; ticaret, sanat, spor gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu çabaların aktörlerinden biri Atatürk ve Eleftherios Venizelos'un imzaladığı dostluk anlaşmalarından sonra Atina'da kurulan Türk-Yunan Birliği'dir.¹¹ Bu dernek 1947 yılında Yunanistan'daki çeşitli Türk-Yunan derneklerinin katılımıyla güçlenmiştir.¹² Karşılıklı ziyaretlerin gerçekleştiği ve Türk-Yunan ilişkilerinde bahar havası esen bu dönemde derneğin başkanı İzmir göçmeni eski bakan Apostolos Orfanidis'ti. Orfanidis, Demokrat Partinin iktidara gelmesinin ardından gazetelere konuşmuş ve yeni Türk hükümetinin dostane açıklamalarından memnuniyet duyduğunu dile getirmiştir.¹³

Şekil 1. Türk Yunan Birliği'nin Mührü (*Ethniko Idrima Erevnon kai Meleton Eleftherios Venizelos, 226.20.335*)

8 Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 147.

9 Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 341.

10 Selma Göktürk Çetinkaya, Bağdat Pakti'nin Kuruluş Sürecinde Türkiye'nin Ortadoğu ve Batı İle İlişkileri, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl/Vol.1, Ortadoğu Özel Sayısı, s. 1-29.

11 Anlaşılana göre bu birlik, II. Dünya Savaşı sırasında da aktif olarak devam ediyordu. Birlik, 1940 yılında Türkiye'ye bir gezi düzenlemiş ve Dışişleri Bakanlığı tarafından gelenlere bir defaya mahsus vize verilmiştir. Bkz: BCA, 30.18.1.2/91.49.4.

12 Diğer dernekler şunlardır: Türk-Yunan Ticaret Ofisi, Pire Türk-Yunan Birliği, Türk-Yunan Gençler Birliği ve Türk-Yunan Dostluk Kongresi. Bu birleşme Başbakan Yardımcısı ve Ticaret Bakanı Sofoklis Venizelos'un liderliğinde gerçekleşmiştir. BCA, 30.10.256.725.24. Türk basını bu birlik için de "Türk Yunan Dostluk Derneği" adını kullanmıştır. Türkiye'de kurulan dernekle karışmaması için metinde "Türk-Yunan Birliği" ifadesi kullanılacaktır.

13 "Yunanistan'da Türkiye Lehine Cereyanlar", *Yeni İstanbul*, 29 Mayıs 1950, s.1.

Yunanistan Başbakan yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sofoklis Venizelos 30 Ocak 1952'de beraberinde Türk-Yunan Birliği üyeleri ve iki Türk azınlık milletvekiliyle Türkiye ziyaretinde bulunmuştur. Venizelos; Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ziyaret etmiştir. İşte bu ziyaret esnasında, heyette yer alan Türk-Yunan Birliği üyelerinin etkisiyle İstanbul'da da eşgüdümlü olarak çalışacak bir Türk Yunan Dostluk Derneğinin kurulması gündeme gelmiştir.¹⁴

1-TÜRK-ELLEN DOSTLUK DERNEĞİ (1952)

Yunan Dışişleri Bakanı ve beraberindeki heyet 30 Ocak-5 Şubat 1952 tarihleri arasında Türkiye ziyaretinde iken, Türk basını bir Türk-Yunan derneğinin İstanbul'da kurulacağı haberini vermeye başlamıştır.¹⁵ 31 Ocak 1952 tarihinde vilayette, vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın başkanlığında yapılan toplantıda; bilim, sanat ve ticaret dünyasından Türk ve Yunan katılımcılar hazır bulunmuş ve dernek "Türk-Ellen Dostluk Derneği" adıyla resmen kurulmuştur.¹⁶ Gökay, açılış konuşmasında Yunanistan'daki birliğe vurgu yapmış ve bir eşinin Türkiye'de kurulması için harekete geçildiğini dile getirmiştir:

Osmanlı İmparatorluğunu tasfiye eden Lozan ve onun büyük yaratıcısı Atatürk'ün irşadıyla milli hudutlarımız içinde yaşayanlar anayasamızda bir millet olarak vasıflandırılmıştır. Aynı dini taşıyan insanlar arasında dahi mezhep ihtilafları vardır. Cumhuriyet Türkiyesinde mezhep mevzuu yalnız vicdanlara münhasır bir keyfiyettir. Memleket dahilindeki bu anlaşmanın Fatihin büyük kararlarıyla 500 yıl evvel tohumu atılmıştır. Yurdumuzdaki bu kardeşlik havası siyasi sahada mukadderat birliği yaptığımız ve bugün birlikte Atlantik Paktına girmiş bulunduğumuz Yunanistanla bir kardeş millet sevgisi içinde geçmişin bazan aynı aile içinde vukubulan ihtilaflar gibi acı ve tatlı hatıralarını bir tarafa bırakarak, yani ideal yolcusu olarak yola katılmış bulunuyoruz, Yunanistan'da mevcut olan Türk-Yunan Dostluğu Cemiyeti bir realitenin ifadesidir. Bunun iki memleket arasındaki kültürel, tarihi ve ekonomik münasebetler genişletilmek üzere İstanbul'da da bir cemiyet kurulmasını arzu edenlerin hissiyatına tercüman ve müteşebbis bir heyet olarak sizleri toplamış bulunuyorum.¹⁷

Gökay yaptığı konuşmanın ardından diğer üyelerin de düşüncelerini paylaşmalarını istemiştir. İzzet Akosman ve Hamit Ongünsu, Gökay'ın konuşmasını destekleyen şeyler söyledikten sonra tüm üyeler derneğin tüzüğünü düzenlemiştir.¹⁸

14 "Türk-Ellen Dostluk Derneği", Cumhuriyetin 75 Yılı 1923-1953, Cilt 1, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 354

15 "Türk-Ellen Dostluk Cemiyeti Kuruluyor", Milliyet, 1 Şubat 1952, s.1.

16 "Türk-Ellen Dostluk Derneği Kuruldu", Akşam, 1 Şubat 1952, s.1. Derneğin ismi basında ve çeşitli kaynaklarda Türk-Yunan Dostluk Derneği veya Türk-Ellen Dostluk Derneği olarak da geçmektedir.

17 "Türk-Ellen Dostluk Derneği Kuruluyor", Vatan, 1 Şubat 1952, s.3.

18 "İdriti Eis Tin Polin Mas Tourkoellinikos Sindesmos", Apoyevmatini, 1 Şubat 1952, s.1.

Şekil 2. *Akşam*, 1 Şubat 1952.

Kısa ömürlü dernekten geriye kalan tek derli toplu kaynak derneğin ana tüzüğüdür. Tüzükte derneğin amaçları, üyeleri ve birtakım kararlarla ilgili maddeler yer almıştır. Derneğin geçici merkezinin İstanbul Dördüncü Vakıf Hanın üçüncü katı (İstanbul Ticaret Odasında) olduğu belirtilmiştir.¹⁹ Ancak 18 Haziran 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu, hazineye intikal eden Şişli Halkevi binasının zemin katında bulunan bir odanın derneğe tahsis edilmesi kararını almıştır.²⁰ Tüzüğe göre derneğin amacı Türk ve Yunan vatandaşları arasında dostluk ve yakınlaşmayı geliştirmektir. Bunun için:

- Kültürel, ekonomik ve ticari, sanat, spor ve turizm ilişkilerini geliştirmek.
- Karşılıklı geliş gidişleri kolaylaştırmak.
- Dostluk ilişkilerinin gerektirdiklerini sağlamak.

Görüldüğü üzere çok yönlü amaçları olan derneğin siyasetle ilgilenmediği özellikle vurgulanmıştır. Ancak ileride belirtileceği gibi siyasi gelişmeler derneğin varlığını kaçınılmaz olarak etkileyecektir.²¹

Derneğin Kurucuları ve İdare Heyeti

Derneğin kurucuları siyaset, sanat ve ekonomi dünyasında öne çıkan isimlerden seçilmekle birlikte, neredeyse yarı yarıya Türklere ve Rumlardan oluşmuştur. İstanbul Rum topluluğunun özellikle ticaretle uğraşan tanınmış isimleri ve siyasette rol oynamış, daha evvel Cumhuriyet Halk Fırkasından meclise girmiş olan Rum milletvekilleri göze çarpmaktadır. Türk vatandaşı olan Rumlarla beraber uzun yıllardır İstanbul'da yaşayan;

¹⁹ Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1952, s. 2

²⁰ "...Zemin katının koridor nihayetinde ve sağda 4x4.70 ebadındaki bir kapı ile ayrılmış bulunan ve bir merdivenle irtibatlı olan bir odanın...", BCA, 30.18.1.2/129.56.16.

²¹ Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s.2

İstanbul Rum okullarında, hastanelerinde ve derneklerinde görev yapan Yunan vatandaşları bulunmaktadır. Türk üyelere bakıldığında yine ticaretle uğraşan tanınmış kişiler öne çıkmaktadır. Yunanistan doğumlu üniversite hocalarının yanı sıra meslek hayatı boyunca Yunanistan'da birtakım akademik faaliyetlere katılmış olan isimlere yer verilmiştir. Dolayısıyla üyelerin sadece konuları değil geçmişte Yunanistan ile olan bağları da göz önünde bulundurulmuş olmalıdır.²² Yine eski Türk milletvekilleri olmakla birlikte farklı olarak, iki sanatçı üyeye de rastlanmaktadır. Ancak özellikle Türk basınının üç önemli gazetecisi derneğin Türk üyelerindedir. Dernek tüzüğünde adı geçen kurucu üyeler şunlardır:

Nedim Akçer: Daha önce Borsa Acentaları Birliği umumi kâtipliğini yürüten Akçer,²³ 1930'larda İstanbul Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsası tarafından yayımlanan *Borsa* gazetesinin mesul müdürlüğünü yapmıştır. Aynı zamanda kültür-sanat dünyasında da önemli bir yeri olmuştur. Eminönü Halkevi müdürlüğü yapan Akçer, 1941 yılında Leyla Arzuman ile birlikte ilk bale okulunu açmıştır.²⁴ 1940'larda kısa adı KONTİYA olan "Konser ve Tiyatro Tertip İşleri" adlı şirketin iki ortağından biriydi.²⁵

İzzet Akosman: Tüccar olarak belirtilen İzzet Akosman, 1897 Afyonkarahisar doğumludur.²⁶ Fransız Lisesi ve Cenevre Yüksek Ticaret Mektebi mezunudur. Milli Mücadele esnasında Afyon Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeliğinde bulunmuştur. İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası'nın kurucusudur. Kendi adını taşıyan Akosmanzade İzzet firmasını da kurmuş olan Akosman; III, IV, V ve VI. dönem Afyonkarahisar milletvekilliği yapmıştır.²⁷ Akosman, İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde kurulmuş ve Demokrat Parti döneminde de varlığını sürdürmüş olan Fetih Cemiyetinin aktif üyelerinden biriydi.²⁸ Yine Türk-Ellen Dostluk Derneğinin Yunan misafirleri karşılama gibi faaliyetlerde görünen yüzlerinden biri olmuştur.

Aleko Ananiyadis: Türk vatandaşı olan Aleko Ananiyadis'in tüccar olduğu belirtilmiş ve tüzükteki adresi Kadıköy Bahariye caddesi olarak gösterilmiştir.²⁹

İ. Galip Arcan: 1893 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1909 yılında Ahmet Fehim Efendi'nin topluluğunda tiyatroya başlamıştır. Kuruluşundan itibaren Darülbedayi'de oyunculuk ve yöneticilik yaptıktan sonra, Avrupa'da tiyatro çalışmalarında bulunmuştur.³⁰

22 Bu analizin aksine İstanbul Rumlarının dışındaki Türk üyelerin sadece farklı alanlarda tanınmış isimler olmasına önem verilmiş olabilir. Aynı yıllarda faaliyette olan ve İstanbul'un fethinin 500. Yılı Kutlama amacıyla kurulan Fetih Cemiyetinde de İzzet Akosman, Ahmet Emin Yalman, Burhan Felek, Mithat Nemli gibi ortak isimlere rastlanmaktadır. Türk-Yunan Dostluk Derneğinde tiyatro camiasından İ. Galip Arcan yer alırken, Fetih Cemiyetinde ise muadili sayılabilecek Türk tiyatrosunun ilklerinden Vasfi Rıza Zobu bulunmaktadır. Bkz: İstanbulun Beşyüzüncü ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği Ana Nizamnamesi, y.y, 1950. Ayrıca bkz: Çağla Derya Tağmat, "Fetih Derneği ve İstanbul'un Fethinin 500. Yılı", Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Vol.3, No.4, December 2014, s. 52.

23 "Borsa Acentaları Dün Toplandı", Cumhuriyet, 19 Ocak 1938, s.2.

24 Zeynep Oral, "Türkiye'de İlk Bale Temsillerinden Kırk Yıl Sonra Balenin Kurucusu Arzumanova İçin Jübile Yapılıyor", Cumhuriyet Dergi Eki, 30 Kasım 1986.

25 Gökhan Akçura, "Saray Sinemasında Büyük Caz Festivali –Bir El İlanının Analizi-, <https://manifold.press/saray-sinemasinda-buyuk-caz-festivali/>, (4 Şubat 2021.)

26 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 6.

27 <https://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=7445>, (30 Ocak 2021.)

28 Tağmat, "a.g.m", s.53.

29 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 6.

30 "İ. Galip Arcan'ın Yirmibeşinci Yılı Kutlanırken", Kurun, 4 İkinci Kanun 1936, s.7.

1939'a kadar çekilen Türk filmlerinin hemen hepsinde rol almıştır.³¹ Tiyatro dersleri vermiş olan Arcan'ın aynı zamanda tiyatro tekniğiyle ilgili kitapları ve oyun çevirileri bulunmaktadır.³²

Türk-Yunan ilişkilerinin olumlu seyri; ortak yapımların yanı sıra iki ülke oyuncularının diğer ülke sinemasında boy göstermesiyle sonuçlanmıştır.³³ Sinemadaki bu yakınlaşmanın belki de bir yansıması olarak dernek üyeleri içerisinde tiyatro-sinema dünyasından İ. Galip Arcan da yer almıştır.

Necip Aşkın: Hakkında detaylı bilgiye ulaşılamayan Aşkın'ın tüzükteki mesleği gazeteci olarak belirtilmiştir.³⁴

Aristidis Beylis: Yunan uyruklu Beylis'in mesleği tüccar olarak belirtilmiştir.³⁵

Nebil Bilhan: 1933 Üniversite reformunun ardından Vakıf Guraba hastanesinin Dâhiliye kliniğine doçent olarak atanmıştır.³⁶ Türk Diyabet Vakfı'nın başkanlarından biri olan³⁷ Bilhan'ın tıp üzerine birçok kitabı bulunmaktadır.

Niko Cavuris: Yağ tüccarı olan Niko Cavuris, Yunanistan vatandaşı olarak Türkiye'de yaşamaktaydı. 1930'larda Türk-Yunan ilişkilerindeki iyileşme döneminde İstanbul'da kurulan Helen Birliği'nin başkanıydı.³⁸ Adı, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin gerginleşmesinin ardından Türkiye'yi terk edecek Yunan vatandaşları listesinde yer almıştır.³⁹

Yorgi Değirmencioğlu: Türk vatandaşı olan Değirmencioğlu Beyoğlu Rum Cemaatinin başkanıydı.⁴⁰ Ticaretle uğraşan Değirmencioğlu'nun adı daha önce Türk Hava Kurumu bağışçıları arasında yer almaktadır.⁴¹

Şinasi Kazım Dersan: 1888'de Girit'te doğmuştur. Gazeteci olan Dersan, 1918 yılında Falih Rıfkı, Necmettin Sadak ve Ali Naci ile birlikte *Akşam* gazetesini kurmuştur. Ali Naci ve Falih Rıfkı'nın ayrılması ve Necmettin Sadak'ın ölümü üzerine gazeteyi 1957 yılına kadar tek başına idare etmiştir. Aynı zamanda uzun süre İstanbul Ticaret Odasının idari kurulunda görev yapmıştır.⁴² Dersan, İstanbul Günlük Gazete Sahipleri (1920) ve Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası'nın (1954) kurucularındandı.⁴³

31 Nijat Özön, *Türk Sineması Tarihi 1896-1960*, Doruk Yayınları, İstanbul, 2003, s. 199.

32 Va-Nu, "Bu Cumartesi Akşamı İ. Galip Arcan Jübilesi Var", *Akşam*, 22 Ağustos 1951, s.3.

33 Ağâh Özgüç, "Sinemamızda Türk Yunan İlişkileri", <http://www.kameraarkasi.org/makaleler/makaleler/turkyunaniliskileri.html>, (21 Mart 2021.) Bu işbirliği Yunan Hükümeti tarafından da desteklenmiştir. Yunan Sinema Prodüktörleri Sendikası idare kurulu ile Yeni Film adlı Türk şirketi Yunan Devlet Bakanı Athanasios Novas'ı ziyaret ederek; iki ülke arasında sinema alanında işbirliği yapma kararlarını bildirmişler ve bunun için önemli miktarda sermaye yatırılacağını belirtmişlerdir. Çekilecek filmlerin senaryolarının Türk-Yunan dostluğundan esinleneceğini söylemişlerdir. Bakan Novas bu girişimi tebrik etmiş ve her konuda yardımcı olacağını ifade etmiştir. "Türk-Yunan Filmcileri İşbirliği", *Milliyet*, 11 Ağustos 1952, s.3.

34 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 6.

35 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 6.

36 Hayri Tanaçan, "Türk Ortopedisinin Tarihçesi II", *Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica*, 27, 1993, s. 227.

37 Emine Çaykara-Tuna Yıldırım, "1955'den Bugüne," *Diyabet*, Sayı: 45, Ağustos 2014, s. 17.

38 Sula Bozic, *İstanbullu Rumlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s.153.

39 Yorgo Kirbaki, "Bedai veya Agapi", <https://www.hurriyet.com.tr/bedia-veya-agapi-8846501>, 10 Nisan 1021.

Milliyet gazetesinde 1954 yılında yayımlanan bir habere göre Niko Cavuris vergi kaçakçılığı nedeniyle sınır dışı edilmiştir. "Bir Vergi Kaçakçısı Hudut Dışı Edildi", *Milliyet*, 10 Haziran 1954, s.3.

40 "İdriti Eis Tin Polin Mas Tourkoellinikos Sindesmos", *Apoyevmatini*, 1 Şubat 1952, s.1.

41 "Yeni Teberrular", *Cumhuriyet*, 27 Haziran 1935, s. 5.

42 Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt:8, Koçu Yayınları, İstanbul, 1966, s. 4489.

43 Tahsin Yıldırım, "Türk Gazetecilik Tarihi Üzerine Bir Deneme I", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Ocak-Haziran

Yorgi Kiryakidis Erman: Türk vatandaşı olan Erman'ın mesleği tacir olarak belirtilmiştir. Tekta Tekstil Sanayi Anonim Şirketi'nin kurucularındandı. 1977 yılında vefat etmiştir.⁴⁴

Ermis Ermis: Türk vatandaşı olan Ermis'in tacir olduğu belirtilmiştir.⁴⁵

Niko Fakaçelli: İstanbul doğumlu çocuk doktoru Niko Fakaçelli, Paris Tıp Fakültesinden mezun olmuştur. Balıklı Rum Hastaneleri idaresinde görev almıştır.⁴⁶ 1946 yılında yapılan seçimlerin ardından, Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Milletvekili olarak meclise girmiştir.⁴⁷

Burhan Felek: Gazeteciliğe 1908 yılında başlayan Burhan Felek; *Vakit, Tasvir-i Efkâr, Tan* gibi gazetelerde çalıştıktan sonra 1940-1969 yılları arası *Cumhuriyet* gazetesinde yazılar yazmıştır. 1969 yılında *Milliyet* gazetesine geçmiş ve 1982'de ölene değin burada yer almıştır.⁴⁸ Aynı zamanda 1949-1952 ve 1959-1982 yılları arasında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti başkanlığını yürütmüştür. Türk basınına uzun yıllar ettiği hizmet sonunda "Şeyhül Muharririn" unvanını almıştır. Türk Sporuna için de öncü isimlerden biri olan Felek, 1929'da başlayan Balkan Oyunlarının gerçekleşmesinde etkin bir rol oynamış⁴⁹ ve kurucuları arasında yer aldığı Türkiye Olimpiyat Komitesinin yirmi yıl boyunca başkanlığını yapmıştır.⁵⁰

Fahrettin Kerim Gökay: 1900 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1922'de İstanbul Tıp Fakültesini bitirmiş, Avusturya ve Almanya'da ihtisasını tamamladıktan sonra dönerek aynı üniversitede göreve başlamıştır. Burada Ordinaryüs Profesörlüğe kadar yükselmiştir.⁵¹ Bu görevde iken 1949 yılında İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığına atanmıştır.⁵² Türk-Ellen Dostluk Derneğinin tüzüğünde belirtilmemekle birlikte, dönemin gazeteleri Gökay'ın derneğin fahri başkanı olduğunu yazmaktadır.⁵³ Özellikle 1954'e kadar Atina Belediyesi ile karşılıklı ziyaretler gerçekleştirmiştir. Gökay, 1955 yılında yaşanan 6/7 Eylül olayları esnasında yetersiz kaldığı eleştirileri üzerine istifa etmiş ancak 1957 yılına kadar görevine devam etmiştir.⁵⁴ Daha sonra Bern Büyükelçiliğine tayin edilen Gökay,⁵⁵ 1987 yılında vefat etmiştir.⁵⁶

İsmail Kazım Gürkan: 1905 Trabzon doğumludur. İstanbul Tıbbiyesinden 1926 yılında mezun olan Gürkan, Paris'te ihtisasını tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul Tıp Fakültesine öğretim üyesi olarak girmiş ve 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne seçilmiştir.⁵⁷

2009, s. 289.

44 "Vefat", *Milliyet*, 7 Haziran 1977, s. 10.

45 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 7.

46 Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Milletvekilleri Adayları Hal Tercümeleleri, Cumhuriyet Kitabevi, İstanbul, 1950.

47 TBMM Tutanak Dergisi, Cilt:5, TBMM Basımevi, Ankara, 1947, s. 4.

48 Sezer Şimşek, *Şeyhül-Muharririn Burhan Felek*, Libra Kitap, İstanbul, 2017, s. 105.

49 L. Hilal Akgül, "Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından: Burhan Felek", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Xilt 17, Sayı 49, s. 232.

50 Şimşek, a.g.e, s. 189.

51 "Profesör Fahrettin Kerim Gökay Vakfı Kurucumuz", <http://fahrettinkerimgokayvakfi.org/kurucu.html>, 30 Mart 2021.

52 BCA, 30.128.1.2/120.72.8.

53 "Türk-Ellen Dostluk Derneğinin Atina'ya Tertib Ettiği Gezi", *Cumhuriyet*, 28 Eylül 1952, s. 3.

54 Ulvi Keser, "Kıbrıs Sorunu Bağlamında 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25 (2012 Güz), s. 212.

55 BCA, 30.18.1.2/147.59.4.

56 "İstanbul'un Mini Valisi Prof. Gökay Vefat Etti", *Milliyet*, 23 Temmuz 1987, s. 1.

57 Kaya A. Bekiroğlu, "Kazım İsmail Gürkan'ın Ardından", *Ölümünün Birinci Yılında Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan*, Yayınevi yok, İstanbul, 1973, s. 19.

Türk Cerrahi Derneğinin kurucularından olan Gürkan, Yunan Cerrahi Derneği de dâhil birçok yabancı derneğin asli üyelerindendi. Üniversite Rektörlüğü sırasında düzenlediği üniversite haftalarının ikincisini Atina'da gerçekleştirmiştir. 1957'de Atina ve 1959'da Selanik'teki Tıp Kongrelerine katılmıştır. Yunanistan'ın Phenix altın nişanıyla taltif edilmiştir.⁵⁸

Şekil 3. İsmail Kazım Gürkan başkanlığında Atina'ya giden üniversite heyeti. (Milliyet, 31 Mayıs 1952)

Niko Katanos: Yunan vatandaşı olan Niko Katanos'un tacir olduğu belirtilmiştir.⁵⁹ Katanos, 1955 yılında İstanbul'daki Helen Birliği'nin yönetim kurulu başkanıydı.⁶⁰

Kimon Kozmetos: Türk vatandaşı olan Kozmetos; değirmen sahibi, un ve zahire tüccarıydı.⁶¹ Aynı zamanda Türk-Ellas Teşebbüsat-ı Ticariye ve Sinaie Türk Anonim Şirketinin kurucu ortaklarındandı.⁶²

Kaludis Laskaris: 1884 yılında Kırklareli'nde doğmuştur. Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesinde nişancı olarak görev yaparken sol kolunu kaybetmiştir. Harp malulü olmasının ardından Hukuk Fakültesine devam etmiş ve 1919'da mezun olmuştur. Sonrasında avukatlık ve hukuk müşavirliği yapan Laskaris,⁶³ 1946 seçimlerinde İstanbul'dan Milletvekili adayı gösterilmiştir. 1948 yılında İstanbul Rumlarının sorunlarını içeren bir raporu Cumhuriyet Halk Partisi yönetimine sunmuştur.⁶⁴ 1961 anayasasını hazırlamak için kurulmuş olan Kurucu Meclis'te Devlet Başkanı Temsilcisi olarak görev yapmıştır.⁶⁵

Mithat Nemli: Samsun'da doğan Mithat Nemli, Marsilya Ticaret Mektebini bitirmiştir. 1916 yılında İstanbul'da çalışmaya başlamıştır.⁶⁶ Tütün ticaretiyle uğraşan Nemli, Üsküdar

58 Turan Gürgen, "Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan'ın Ardından", Ölümünün Birinci..., s.28.

59 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 7.

60 Bozıs, a.g.e, s. 154.

61 Bozıs, a.g.e, s. 101.

62 Bu bilgiye efemera satışı yapan bir internet sitesi üzerinden ulaşılmıştır. Bkz: <https://www.modamuzayede.com/urun/2401323/hisse-senedi-turk-ellas-tesebbusati-ticariye-ve-sinaie-turk-anonim>, (13 Nisan 2021.)

63 Nihal Esen, "Kurucu Meclis Çalışmalarında Çanakkale Gazisi Bir Rum: Kaludi Laskari", Rifat Özdemir'e Armağan, Ed: Rahmi Doğanay-Ahmet Çelik-Fatih Özçelik, Hiper Yayın, İstanbul, 2019, s. 628.

64 Uğur Serçe, "Türkiye'de Çok partili Hayata Geçiş Döneminde Azınlık Politikaları", History Studies, 11/5, Ekim 2019, s. 1696.

65 Esen, "a.g.m", s. 628.

66 İstanbul Ticaret Odası 1982 Yılığ, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 1982, s. 9.

Paşalimanı'ndaki Nemlizade Tütün Deposunun sahibiydi.⁶⁷ 1929-1942 arası Ticaret Odası Başkanlığı görevini yürütmüş, 1945 yılında İngiltere'de düzenlenen Uluslararası Ticaret Odaları toplantısında ikinci başkan seçilmiştir.⁶⁸ Şehir Meclisi Azalığında bulunan Nemli aynı zamanda Danimarka Fahri Başkonsolosuydu.⁶⁹

Hamit Ongünu: Girit doğumlu olan Ongünu, Selanik'te başladığı öğretmenliğe Balkan Savaşlarından sonra İstanbul'da devam etmiştir. 1927'de Mülkiye Mektebine müdür olarak atanmıştır. 1935'te Edebiyat Fakültesi Dekanı iken Ordinaryüs olmuştur. 1955 yılına değin görevine devam etmiş,⁷⁰ 1967'de hayatını kaybetmiştir.

Agamemnon Palasof: Yunan uyruklu olan Palasof'un tacir olduğu belirtilmiştir.⁷¹

Muhiddin Sadak: 1900 yılında İzmir'de dünyaya gelmiştir. 1922'de İstanbul Konservatuarında eğitim vermeye başlamıştır. 1946 yılında Türkiye'de orkestra eşliğinde ilk viyolonsel konserini gerçekleştirmiştir. Konservatuardaki görevinin yanı sıra İstanbul Radyosunda ses yönetmenliği yapmış ve İstanbul Şehir Tiyatrosunda opera denemelerinde bulunmuştur.⁷² 1982'de hayatını kaybetmiştir.

Tevfik Salim (Sağlam): Doktor ve akademisyen olan Tevfik Salim, 1943-1946 yılları arasında İstanbul Üniversitesi rektörlüğü görevini yürütmüştür. Derneğin kurulduğu esnada Akciğer Hastalıkları (Fitzyoloji) Kürsüsünün başkanlığını ve aynı zamanda kurucusu olduğu Türkiye Verem Savaş Derneğinin başkanlığını yapmaktaydı. Mayıs 1952'de emekli olmuştur.⁷³

Petro Sagredo: Yunan vatandaşı olan Sagredo'nun mesleği tacir olarak belirtilmiştir. 1937 tarihli bir gazete ilanına göre, Glorya Türk Limited Şirketi'nin kurucularından biriydi.⁷⁴

Fedon Skuros: Türk vatandaşı olan Skuros, çocuk hastalıkları doktoru ve Türk Pediatri Kurumu üyelerindendi.⁷⁵ Aynı zamanda Şehir Meclisi Azasıydı.⁷⁶ İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay'ın 28 Mart-5 Nisan 1952 tarihlerinde Yunanistan'a gerçekleştirdiği ziyarette yanında bulunmuş ve Gökay'ın tercümanlığını yapmıştır.⁷⁷ 1968 yılında hayatını kaybetmiştir.⁷⁸

Hilali Soyman:⁷⁹ Girit doğumlu gazetecidir. Gazeteciliğe 1909 yılında başlamıştır. Yunanca bilen Soyman, önemli gelişmeleri izlemek üzere farklı dönemlerde Yunanistan'a gönderilmiştir. Bunlardan birini Yunan İç Savaşı sırasında (1943-1946) gerçekleştirmiş,

67 Nemlizade Tütün Deposu ile ilgili olarak bkz: Nalan Türkmen, "Nemlizade Tütün Deposu", Üsküdar Sempozyumu VI Bildiriler, Ed. Uğur Demir-Ahmet Önal, İstanbul, 2008.

68 "İngiltere ile Ticaretimiz", Cumhuriyet, 19 Eylül 1945, s. 1.

69 BCA, 516.219439.213061.3.

70 Recep Uslu, Ahmet Hamit Ongünu, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ongunu-ahmet-hamit>, (10 Nisan 2021.)

71 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 7.

72 Gökhan Akçura, "Muhittin Sadak Kendini Anlatıyor", Cumhuriyet Dergi, 20 Aralık 1992, sayı 352, s. 16-17.

73 "Tevfik Sağlam Dün Son Dersini Verdi", Milliyet, 28 Mayıs 1952, s. 3.

74 Son Posta, 5 Ocak 1937, s. 11.

75 "Türk Pediatri Kurumunun Senelik Kongresi", Akşam, 25 Ocak 1937, s. 4.

76 İller ve Belediyeler Dergisi, Nisan 1954, Sayı 102, s. 322

77 "Gökay ve Arkadaşları Her Yerde Tezahüratla Karşılandılar", Akşam, 4 Nisan 1952, s. 1.

78 Cumhuriyet, 22 Eylül 1968, s. 7.

79 Ölüm ilanında adı "Ahmet Hilali Sıyman" olarak geçmektedir. Bkz: "Hilali Vefat Etti", Milliyet, 22 Temmuz 1965, s. 3.

Yunanistan'a giderek dönemin siyasetçileri ile röportajlar yapmıştır.⁸⁰ *Akşam* gazetesini yazarlarından olan Soyman, Aralık 1952'de Celal Bayar ile Yunanistan'a giden basın heyeti içerisinde de yer almıştır. Selanik'te Celal Bayar şerefine verilen ziyafette Yunanca bir konuşma yapmıştır.⁸¹ 1965 yılında ölene değin gazetecilik görevini sürdürmüştür.⁸²

Galip Kemali Söylemezoğlu: 1873 yılında Bingazi'de doğmuştur. 1892'de Dışişleri'nde görev yapmaya başlamış ve 1911 yılında Atina Sefareti Maslahatgüzarlığına tayin edilmiştir.⁸³ 1913 yılında Atina Antlaşmasını imzalayanlar arasında yer almıştır. Mütareke döneminde Türk milletinin haklarını savunan kitaplar kaleme almıştır. Otuz yıldan fazla Dışişleri'nde görev yapmıştır.⁸⁴ 1930 yılında emekli olduktan sonra yazmaya devam ederek, dışişleri anılarını ve uluslararası ilişkilere dair konuları ele almıştır.

Burhan Toprak: Paris'te Felsefe eğitimi aldıktan sonra,⁸⁵ Milli Eğitim Müfettişliği görevinde bulunmuştur.⁸⁶ Uzun zaman Güzel Sanatlar Akademisinin müdürlüğünü yapmış, aynı zamanda burada "Sanat Tarihi" dersleri vermiştir. 1949'da Ankara'da yeni kurulmuş olan "Dinler Psikolojisi" bölümünde öğretim üyeliğinde bulunmuştur. 1967 yılında hayatını kaybetmiştir.⁸⁷

Ferid Up: Adresi Beyoğlu İstiklal Caddesi olarak verilen Up'un mesleği avukat olarak belirtilmiştir.⁸⁸ *Apoyevmatini* gazetesi, daha önce Florina Milletvekili olarak Yunan meclisinde görev yaptığını yazmaktadır.⁸⁹

Dimitri Varsamis: Yunanistan doğumlu olan Dimitri Varsamis mikrobiyoloji doktoruydu. 1905'ten itibaren İstanbul'daki çeşitli Rum Hastanelerinde çalışmıştır. 1936'da Helen Birliği'nin başkanıydı.⁹⁰

Ahmet Emin Yalman: 1888'de Selanik'te doğmuştur. 1917 yılında Mehmet Asım (Us) ile beraber *Vakit* gazetesini kurmuştur.⁹¹ 1923 yılında buradan ayrılarak *Vatan* gazetesinin kurucuları arasında yer almıştır.⁹² Şeyh Sait isyanı sırasında gazetesi kapatılmış ancak 1936'da Atatürk'ün izni ile gazeteciliğe geri dönmüştür.⁹³ 1940'ta *Vatan* gazetesini yeniden çıkarmaya başlamış ve 1960 yılına kadar başyazarlığını yapmıştır.⁹⁴ Milletlerarası

80 İlhan Sayıcı, Yunan İç Savaşı'nın Türk Basınına Yansıması (1946-1949), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s. 92-98.

81 "C. Bayar Bugün İstanbul'a Geliyor", Milliyet, 3 Aralık 1952, s. 3.

82 "Hilali Vefat Etti", Milliyet, 22 Temmuz 1965, s. 3.

83 Mithat Aydın, "Galip Kemali (Söylemezoğlu) Bey'in Hatıratında Atina Müsteşar ve Maslahatgüzarlığı Sırasında Balkan Sorunu", Belge, Sayı 16 (Yaz 2018/II) Prof. Dr. Halil İnalçık Özel Sayısı, s.962.

84 Bkz: Ebru Budak, Bir Diplomat Olarak Galip Kemali Söylemezoğlu (1873-1960), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2017.

85 Hilmi Ziya Ülken, Burhan Toprak, Bilgi, Sayı 245-246, 34.

86 BCA, 20.18.1.2/52.11.16.

87 Ülken, "a.g.m", s.35.

88 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 7.

89 İ İtesini Mera Tou K. Venizelos Eis Tin Polis Mas", Apoyevmatini, 5 Şubat 1952, s. 1.

90 Bozıs, a.g.e, s. 109.

91 Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim I (1888-1922), Yay. Haz: Erol Şadi Erdinç, Pera Turizm, İstanbul, 1997, s.353.

92 Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim II (1922-1971), Yay. Haz: Erol Şadi Erdinç, Pera Turizm, İstanbul, 1997, s.834

93 Yalman, a.g.e (Cilt II), s.1064

94 Yalman, a.g.e (Cilt II), s.1117

Basın Enstitüsünün kurucularından ve icra komitesi üyelerindendi.⁹⁵ Aynı zamanda “Kıbrıs Türktür” Cemiyetinin ikinci başkanıydı.⁹⁶

Hüsnü Yaman: 1888 Sinop doğumlu olan Yaman, Orman Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuştur.⁹⁷ Emekli olduktan sonra TBMM VI. dönem Manisa ve IX, X, XI. dönem İstanbul milletvekilliği yapmıştır.⁹⁸

Zahariadis: Türk vatandaşı olan Zahariadis’in tüzükte mesleği tacir olarak yazılmıştır.⁹⁹

Derneğin 11 kişilik ilk ve geçici idare heyeti şu kişilerden oluşuyordu: Birinci başkan Hamit Ongünsu, ikinci başkan Burhan Felek, ikinci başkan Dimitri Varsamis, genel sekreter İzzet Akosman, genel sekreter yardımcısı Kaludis Laskaris, sayman Yorgi Değirmencioğlu, veznedar Niko Cavuris, Mithat Nemli, Ahmet Yalman, Ferid Up ve Niko Fakaçelli.¹⁰⁰ Derneğin kesin olarak kuruluşunu izleyen iki ay içerisinde yeni idare heyeti seçileceği belirtilmişse de, ulaşılabilen tek heyet listesi bu olmuştur.

2-1952 YILI BOYUNCA KARŞILIKLI ZİYARETLER ve TÜRK-ELLEN DOSTLUK DERNEĞİNİN FAALİYETLERİ

Dernek tüzüğünde de görüldüğü gibi dernek içerisinde dönemin önde gelen gazetecileri yer almıştır. Ancak bu gazeteciler Yunanistan ile ilişkiler üzerine makaleler kaleme almalarına, özel haberler yapmalarına rağmen derneğe yönelik bilgi vermemişlerdir. Bu isimlerden Şinasi Kazım Dersan *Akşam* gazetesinin sahibi, Hilali Soyman ise aynı gazetenin muhabirliğini yapmaktaydı. Fakat gazetede derneğe veya faaliyetlerine yönelik diğer gazetelerden fazla habere rastlanmamaktadır. Yine Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Burhan Felek *Cumhuriyet* gazetesinin yazarlarından biri olmasına rağmen, bu gazetede de dernekle ilgili detaylı haberler verilmemiştir. *Vatan* gazetesi diğer gazeteler gibi derneğin kurulduğuna dair küçük bir haber verse de, başyazarı Ahmet Emin Yalman’ın üyelerinden biri olduğuna dair bilgi vermemiştir. Gazetede köşesinde zaman zaman Türk-Yunan ilişkilerine değinen Yalman, derneğin kurulmasından birkaç gün sonra şu cümlelerle -doğrudan olmasa da- Türk Ellen Dostluk Derneğine atıfta bulunmuştur:

Şimdi her iki tarafın takım takım fikir ve meslek adamları, yüz yüze gelerek ve zorluktan yılmayarak, yeni işbirliği binası hakkında teşebbüse geçerlerse mutlaka netice alırlar ve siyaset adamlarının başladığı işi tamamlarlar, çünkü ortadaki zeminin çok müsait tarafları da vardır. Türklerle Yunanlılar arasında menfaat ve zevk benzerlikleri çok ayrılıklar azdır. İki taraf mahdud olan ayrılıklardan fedakarlık ederler ve alakalarını benzerliklerin üzerine toplarlarsa, gayeye varmanın yolunu mutlaka bulurlar.¹⁰¹

Türk-Ellen Dostluk Derneği siyaset, basın, ekonomi gibi alanlarda oldukça önemli üyelere sahip olsa da, faaliyetleri üye isimleri kadar göz alıcı olmamıştır. Dernek yalnızca diplomatik ziyaretlerin gerçekleştiği günlerde görünür olmuş, diğer zamanlarda herhangi

95 Yalman, a.g.e (Cilt II), s. 1585.

96 Yalman, a.g.e (Cilt II), s.1648.

97 <https://web.ogm.gov.tr/Documents/Kurulusumuz/GenelMudurlerimiz/h%C3%BCsn%C3%BCyaman.pdf>, (2 Nisan 2021.)

98 <https://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=7790>, (8 Nisan 2021.)

99 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s. 8. Apoyevmatini gazetesinde Ant. Zahariadis olarak geçmektedir. “İdriti Eis Tin Polin Mas Tourkoellinikos Sindesmos”, Apoyevmatini, 1 Şubat 1952.

100 Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü, s.8.

101 Ahmet Emin Yalman, “Yeni Bir Bina,” *Vatan*, 4 Şubat 1952, s. 3.

bir faaliyette bulunmamıştır.¹⁰² Bu ziyaretlerde de sadece karşılayıcı konumda kalmıştır. Oysaki eşgüdümlü çalışma iddiasıyla kurulduğu Yunanistan'daki birlik, Yunanistan'dan gelen her heyet içerisinde yer almıştır. Ancak Türkiye'den Yunanistan'a gerçekleştirilen üst düzey resmi ziyaretlerde Türk-Ellen Dostluk Derneğinin üyelerine rastlanmamaktadır.

1952 yılının ilk diplomatik ziyareti 31 Ocak-5 Şubat tarihleri arasında Yunan Dışişleri Bakanı Sofoklis Venizelos tarafından gerçekleştirilmiştir. Beraberinde Atina'daki Türk-Yunan Birliği başkanı Apostolos Orfanidis ve birlik üyesi Tekirdağ doğumlu eski Ekonomi bakanlarından Anastasios Bakalbasis¹⁰³ ile gelen Venizelos'un bu ziyareti esnasında İstanbul'da Türk-Ellen Dostluk Derneğinin kurulduğu daha önce belirtilmişti. Venizelos ve beraberindeki heyet; Celal Bayar, Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün yanı sıra TBMM'yi ziyaret etmiştir. Türk-Yunan Birliği başkanı Orfanidis ve üye Bakalbasis Ankara radyosunda Türk-Yunan dostluğuna dair birer konuşma yapmışlardır.¹⁰⁴ Ardından İstanbul'a dönen heyet, Patrikhane'yi ziyaret etmiş¹⁰⁵ ve 5 Şubat'ta İstanbul'dan ayrılmıştır. Başkan Orfanidis dönüşünde Atina'da toplanan birlik idaresine Türkiye ziyaretleri hakkında bilgi vermiştir. Henüz kurulmuş İstanbul'daki derneğin kendilerine yakın ilgi gösterdiğini dile getirmiştir.¹⁰⁶

Türk-Ellen Dostluk Derneğinde aktif olan isim, dernek başkanlığından ziyade Vali ve Belediye Başkanı sıfatıyla Fahrettin Kerim Gökay olmuştur. Gökay hem Yunanistan ziyaretinde bulunmuş hem de çeşitli düzeylerden İstanbul'a gelen Yunan misafirleri kabul etmiştir. Dernekte Gökay dışında basın, sanat, siyaset, ticaret gibi alanlarda önemli isimler yer almasına rağmen bunların üyeliklerinin kâğıt üzerinde kaldığı anlaşılmaktadır.

28 Mart'ta Fahrettin Kerim Gökay ve beraberindeki İstanbul Belediyesi heyeti; Atina Belediyesinin daveti ve Türk Yunan Birliğine iade-i ziyaret gerçekleştirmek için Atina'ya gitmiştir.¹⁰⁷ Ancak heyette dernek içerisinden sadece Dr. Fedon Skuros yer almıştır.¹⁰⁸ Skuros da dernek üyesi olarak değil Şehir Meclisi üyesi ve tercüman olarak geziye katılmıştır. Heyet içerisinde olmamalarına rağmen; Galata rıhtımındaki uğurlama törenine Emniyet Müdürü, Yunan Başkonsolosu, Rum-Ortodoks Patriği Vekili ve Üniversite Talebe Birliğinin yanı sıra Türk-Ellen Dostluk Derneği üyeleri de katılmıştır.¹⁰⁹

102 Leonidas Karakatsanis, Yunanistan'da bulunan birliğin faaliyetlerinin diplomatik ziyaretler döneminde yapılan toplantılar ve konuşmalar, üyelerle çay partileri, Türkiye'ye gerçekleştirilen diplomatik ziyaretlere paralel geziler organize etmek olduğunu söylemiştir. (Bkz: Leonidas Karakatsanis, Turkish-Greek Relations: Rapprochment, Civil Society and the Politics of Friendship, London and Newyork: Routledge, 2014, s.227. Birliğin bu faaliyet tanımları İstanbul'daki dernekle oldukça benziyor olsa da yine de Atina'daki birliğin daha aktif olduğu anlaşılmaktadır.

103 Ahmet Emin Yalman, "Yeni Bir Bina," Vatan, 4 Şubat 1952, s. 3.

104 Apoyevmatini, 2 Şubat 1952. Orfanidis konuşmasında, Türk Yunan ilişkilerinin ileriye taşınmasının iki devletin çıkarına hizmet ettiğini ve bunun aynı zamanda bir millî güvenlik meselesi olduğunu vurgulamıştır: "...Her iki memleketin Türkiye ve Yunanistan'ı tehdit etmekte olan tehlikeyi ehemmiyetle takdir ettiklerine kanaatim vardır. Eğer bu büyük tehlikeye karşı iki dost ve kahraman millet beraberce yekvücut olarak devlet ve milletlerini müdafaa için vakit ve zamanında karar vermezlerse her ikisinin de mevcudiyetleri ve istiklalleri fena bir şekil almaktan kurtulamaz. Kemal Atatürk ve Eleftherios Venizelos bu iki büyük adamımızın tahayyül etmiş oldukları Türk-Yunan dostluğunu daha ileriye götürmek için Venizelos'un oğlu Ankara'ya gelmiştir. Yaşasın büyük ve asil Türk milleti, yaşasın Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar..." Vatan, 2 Şubat 1952.

105 "Venizelos ve Yunan Heyeti Ankara'dan Şehrimize Geldi", Vatan, 4 Şubat 1952, s. 1.

106 "Türk-Yunan Dostluğu", Akşam, 15 Mart 1952, s. 4

107 "Vali Dün Akşam Atina'ya Gitti", Akşam, 29 Mart 1952, s. 2.

108 Gökay'ın heyetinde yer alan diğer isimler; İl Genel Meclisi Başkan Vekili Ferzan Aras, Genel Meclis üyelerinden Fahamet Köprülü, Enver Kaya, Dr. Zakar Tarver, Belediye Reis muavini Suat Kutat, Neşriyat Müdürü Rakım Ziyaoğlu, İmar Müdürü Sedat Erkoğlu, Hususi Kalem Müdürü Nebi Up, Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Dış Basın Temsilcisi Nazif Bölükbaşı. Bkz: "Vali Dün Atina'ya Gitti", Akşam, 29 Mart 1952, s. 2.

109 "Vali Dün Atina'ya Gitti", Akşam, 29 Mart 1952, s. 2.

Şekil 4. Atina'da Türk-Yunan Birliği lokalinde Türk heyeti için düzenlenen kabul resmi.
(Akşam, 31 Mart 1952)

Atina'daki Türk-Yunan Birliği, bu seyahatin başından sonuna dek Türk heyetinin yanında yer almıştır. Heyetin Atina'ya ulaştığı ilk gün yapılan kabul töreni Atina'daki Türk-Yunan Birliği lokalinde gerçekleştirilmiş ve Dışişleri Bakanı Venizelos, İçişleri Bakanı Konstantinos Rendis, eski Başbakanlardan Stilianos Gonatas ve tanınmış siyasi isimler de lokalde bulunmuşlardır.¹¹⁰ Türk heyeti 5 Nisan'da dönene değin Yunanistan'daki birlik tarafından çeşitli toplantılar düzenlenmiş ve Türk heyetinin yanında olunmuştur.

1952 yılının üst düzey ikinci ziyareti 22 yıl sonra Türkiye Başbakanının Yunanistan'a gidışıyle gerçekleşmiştir. 26 Nisan 1952'de Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Atina'dan başlayarak Selanik'i de kapsayan 7 günlük bir ziyarette bulunmuşlardır. Atina'da büyük bir törenle karşılanan Menderes, Atina radyosundan Yunan halkına seslenmiştir.¹¹¹

Şekil 5. *Vatan* 27 Nisan 1952

Bu ziyaret esnasında Yunan siyasetçilerinin Türkiye'ye gelişlerinde olduğu gibi, Türk-Ellen Dostluk Derneği üyeleri Başbakan'ın heyeti içerisinde yer almamıştır. Yalnızca

110 "Valinin Atina'daki Ziyaretleri", Akşam, 31 Mart 1952, s. 1.

111 Çiğdem Kılıçoğlu-Çağla Derya Tağmat, "Türk-Yunan İlişkilerinde Son Dostluk Rüzgârları: Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın Atina Ziyaretleri", Başbakan Adnan Menderes'in Yaşamı ve Siyasal Mücadelesi, Ed: Talip Kabadayı-Dilşen Ince Erdoğan, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2012, s. 177.

Akşam gazetesi temsilcisi Hilali Soyman ve *Vatan* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman ziyareti baştan sona takip etmiş ve izlenimlerini gazete sayfalarından aktarmışlardır. Ancak daha önceki örnekte olduğu gibi dernek üyesi olarak değil, gazeteci olarak heyette bulunmuşlardır. Soyman, Dışişleri Bakanı Venizelos ile özel bir röportaj gerçekleştirmiştir.¹¹²

Selanik Belediye Başkanının Türk heyeti için verdiği ziyafette, Yunanistan'daki birlik üyeleri hazır bulunmuştur. Birliğe mensup Niğde göçmeni Aravanopoulos adlı kişi birlik adına Türkçe bir konuşma yapmıştır.¹¹³ Türk heyetinin Pire'den Türkiye'ye dönüşü sırasında uğurlayanlar arasında yine Türk-Yunan Birliği Başkanı Orfanidis yer almıştır.¹¹⁴

Türk-Ellen Dostluk Deneği başkanı Fahrettin Kerim Gökay; Başbakan ve Dışişleri Bakanının Yunanistan gezisinde bulunduğu günlerde, İstanbul'da Atina Üniversitesi rektörünü misafir etmiştir. Rektör Motoufis'in İstanbul Üniversitesi'nde verdiği mikropla ilgili konferansı Yunan Başkonsolosu ve Patrik vekiliyle birlikte dinlemiştir.¹¹⁵ Rektör döndükten sonra Gökay'a bir mektup kaleme alarak, kendisine ve eşine misafirperverlikleri için teşekkür etmiştir.¹¹⁶ Gökay, Mayıs 1952 boyunca makamında sık sık Yunan misafirleri ağırlamıştır. İlk olarak Amerikalı Rumlar, 9 Mayıs 1952'de Gökay'ı makamında ziyaret etmiştir. Gökay, bu kabul esnasında kendilerinin artık iki millet arasındaki kardeşliğin sembolü olduğunu söylemiştir.¹¹⁷ 20 Mayıs'ta Yunanistan'dan gelen iki belediye başkanı da vilayete misafir olmuşlardır.¹¹⁸

1952 yılında Türk-Yunan ilişkilerinde bir ilk yaşanmış, ilk defa bir Yunan Kralı Türkiye'ye ziyarette bulunmuştur. 1947 yılından beri tahtta olan Kral Pavlos,¹¹⁹ Kraliçeyle birlikte ilk yabancı ülke ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmiştir.¹²⁰ Esasen Celal Bayar'ın davetiyle gerçekleşen bu ziyaretin daveti, Başbakan Menderes'in Yunanistan seyahati sırasında iletilmiştir.¹²¹ Ziyaret öncesinde Türk-Ellen Dostluk Derneği üyeleri Fahrettin Kerim Gökay başkanlığında bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıda Yunan Kralının ziyaret programına dair konular görüşülmüştür.¹²²

8 Haziran 1952'de Yunan Kral ve Kraliçesini karşılayanlar arasında Türk-Ellen Dostluk Derneği üyeleri hazır bulunmuştur. İzzet Akosman, Dimitri Varsamis ve Galip Kemalî Söylemezoğlu dernekleri adına krala "hoş geldiniz" demiş ve seyahatlerinin iyi geçmesi

112 "M. Venizelos ve Menderes ile Önemli Bir Konuşma", *Akşam*, 30 Nisan 1952, s. 5.

113 "Türkiye'nin bir nevi Mekkesi olan Selanik'te sizleri aramızda görmekle ne derece bahtiyar ve müftehir olduğumuzu tarif edemem. Ziyaretiniz iki maksat ve mana ifade eder. Büyük Atatürk'ün evini ziyaret etmek ve onun büyük eserini itmam eylemek. Atatürk'le Venizelos dostluğun temelini metin olarak attılar. Fakat binayı tam olarak inşaaya yetişemediler. Bu güzel binayı ikmal sizlerin ellerinizdedir. Bunun için iki millet arasında lazım gelen malzeme mebzulen mevcuttur. Çünkü eskiden beri mevcut dostluk ve kardeşlik hiçbir zaman kaybolmamıştır. İki millet bir millet gibi meydana görülsün. Emin olunuz ki zeki ve asil olan bu iki millet sizlerin isimlerinizi müşterek tarihlerine altın harflerle yazacaklardır." "Niğdeli Hatip", *Milliyet*, 2 Mayıs 1952, s. 3.

114 "Heyetimiz Bugün İstanbul'a Geliyor", *Milliyet*, 3 Mayıs 1952, s. 3.

115 "Küçük Haberler", *Akşam*, 29 Nisan 1952, s. 3.

116 "Atina Üniversitesi Rektörünün Valiye Teşekkürü", *Akşam*, 21 Mayıs 1952, s. 4.

117 "...500 yıl biz kardeşçe yaşadık. Ara sıra bazı yanlış düşünceli insanlar arayı bozmak istediler, fakat bugün artık hakikat güneşi doğmuştur. Biz önde bulunan insanlar bu kardeşliği geliştirme yolunda yürüyoruz...", "Amerikalı Rumlardan Bir Kafile Geldi", *Akşam*, 10 Mayıs 1952, s. 7.

118 "Türk Yunan Dostluğu", *Akşam*, 21 Mayıs 1952, s. 3.

119 Çiğdem Kılıçoğlu Cihangir, "Yunanistan'da Monarşi Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.58, Bahar 2016, s. 115.

120 "Dost Yunan Kral ve Kraliçesi Geldiler", *Vatan*, 9 Haziran 1952, s. 3.

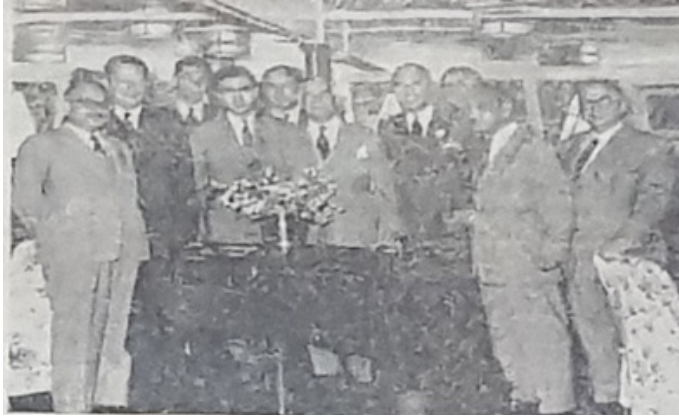
121 "Atina'daki Müzakerelerde Görüş Birliğine Varıldı", *Vatan*, 30 Nisan 1952, s.1.

122 "Küçük Haberler", *Akşam*, 9 Mayıs 1952, s. 3.

temennisinde bulunmuşlardır.¹²³ Aynı gün Ankara'ya geçen kral ve kraliçe üç gün boyunca Celal Bayar'ın misafiri olarak çeşitli kurumları ziyaret etmiştir. Kral Pavlos, Bayar'a Yunanistan'ın en büyük nişanı olan ve yalnız beş devlet adamına verilmekle sınırlandırılmış Saint Sauveur nişanını takdim etmiştir.¹²⁴

Kral ve Kraliçenin Türkiye'de bulunduğu esnada, Yunanistan'daki Türk-Yunan Birliği temsilcileri de İstanbul'a gelmiştir. 10 Haziran'da "Teti" vapuruyla kalabalık bir kafil halinde gelen üyeler, 11 Haziran'da Atina'dan getirdikleri çiçeklerle yapılmış bir çelengi Taksim abidesine koyduktan sonra dernek başkanı Fahrettin Kerim Gökay ile görüşmüşlerdir. Öğleden sonra ise dernek lokalini ve Patrikhane'yi ziyaret etmişlerdir.¹²⁵ 12 Haziran'da Türk-Ellen Dostluk Derneği misafirlerin şerefine Park Otel'de bir kokteyl düzenlemiştir.¹²⁶ Başkan Fahrettin Kerim Gökay'ın ev sahipliğindeki kokteyle; Türk-Yunan Birliği Başkanı Orfanidis, eşi ve diğer birlik üyeleri, Yunan Konsolosu, Teti gemisinin armatörü Sigalas, Dimitris Zervoudakis, Türk-Ellen Dostluk Derneği üyeleri Dimirti Varsamis, Fedon Skuros ve eşi, Mithat Nemli, Burhan Felek ve eşi, Niko Fakaçelli, Petro Sagredo, Niko Katanos eşi ve kızı, Ahmet Emin Yalman ve İstanbul Rum Cemaatinin önemli isimleri katılmıştır.¹²⁷ Muhtemelen iki derneğin en kalabalık şekilde bir araya geldiği tek organizasyon olan bu kokteyde, özellikle Pire ve İstanbul arasında düzenli gemi seferleri yapılması konusu ön plana çıkmıştır.¹²⁸

Kralın Ankara'dan İstanbul'a dönüşünde yine dernek üyeleri karşılayanların arasında yer almıştır.¹²⁹ Üç gün de İstanbul'da kalan Pavlos; Patrikhane ve Yunan Başkonsolosluğunun yanı sıra Ayasofya, Yerebatan Sarayı, Süleymaniye, Kapalı Çarşı gibi tarihi yerleri gezdikten sonra 15 Haziran'da geri dönmüştür.¹³⁰

Şekil 6. "Teti" vapuruyla gelmiş olan Türk-Yunan Birliği üyeleri, Türk-Ellen Dostluk derneğinden bazı üyelerle birlikte. (*Kiriatiiki Proi*, 15 Haziran 1952)

123 "Dost Yunan Kral ve Kraliçesi Dün Şehrimize Geldiler", Milliyet, 9 Haziran 1952, s. 3.

124 "Yunanistan'ın En Büyük Nişanı Bayar'a Verildi", Milliyet, 11 Haziran 1952, s. 3.

125 "Yunanlı Misafirler", Akşam, 12 Haziran 1952, s. 3.

126 "Kısa Haberler", Milliyet, 13 Haziran 1952, s. 2.

127 "İ İtesini Leksiois Tou Tourkoellinikou Sindesmou Filias Eis To Park Otel", Apoyevmatini, 13 Haziran 1952, s.1.

128 "İ İtesini...", Apoyevmatini, 13 Haziran 1952, s.1.

129 "İstanbul Dün Tarihi Bir Gün Yaşadı", Milliyet, 14 Haziran 1952, s. 1.

130 "Kral İle Kraliçenin Ziyaretleri", Milliyet, 15 Haziran 1952, s.1.

1952 yılının son ziyareti Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretin daveti, Ankara'da buldukları sırada Yunan Kralı Pavlos ve eşi tarafından iletilmiştir.¹³¹ 27 Kasım'da İstanbul'dan ayrılan Bayar, Atina'da büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Bayar, üç gün kaldığı Atina'da Türk-Yunan Birliğinin başkan ve üyeleriyle bir araya gelmiştir.¹³² Derneğin üyelerini Yunanistan'da Türk-Yunan dostluğunun temsilcileri olarak gördüğünü dile getirmiştir.¹³³ Daha sonra Selanik ve Batı Trakya'ya geçen Bayar, Gümülcine'de kendi adını taşıyan Türk lisesinin açılışını yapmıştır.¹³⁴ Altı gün süren ve Yunanistan'da büyük ses getiren bu ziyarette Türk-Ellen Dostluk Derneğinden yine hiçbir temsilci yer almamıştır.

1952 yılındaki bu dostluk havası ve karşılıklı ziyaretler, iki halkın birbirine yönelik algısının değişimi yolunda birtakım kararlar alınmasıyla sonuçlanmıştır. Başbakan Menderes'in Yunanistan ziyareti sırasında, Yunan Milli Eğitim Bakanı bütün okullara ve eğitim müdürlüklerine bir tebliğ göndermiştir. Bu tebliğde, tarih derslerinde Türkiye aleyhine yorumda bulunulmaması istenmiştir. Ders kitaplarının tekrar gözden geçirilmesi ve iki ülkenin dostluğuna aykırı parçaların ayıklanması bildirilmiştir.¹³⁵ Yine aynı ziyaret esnasında Selanik'te bulunan ve Osmanlı döneminde cami olarak kullanılan Aya Yorgi kilisesinin, Türk-Yunan dostluğunun bir göstergesi olarak tekrar camiye çevrileceği Başbakan Menderes'e iletilmiştir.¹³⁶ Aynı yıl boyunca zaman zaman Türk-Yunan konfederasyonu düşüncesi bile gündeme gelmiştir.¹³⁷ Dolayısıyla 1952 Türk-Yunan ilişkilerinin zirvesi olmuş; karşılıklı ziyaretlerin yanı sıra iki ülkede Türk-Yunan Dostluk Dernekleri kurulmuş veya işler hale gelmiştir. 1952 yılı Celal Bayar'ın ziyaretiyle biterken; 1953 yılı Yugoslavya'nın katılımıyla Ankara'da bir dostluk ve işbirliği antlaşmasının imzalanmasıyla devam etmiştir. Bu antlaşma 1954'te Balkan Paketi oluşturularak bir ittifaka dönüşmüştür. Ancak Stalin'in ölümüyle Yugoslavya'nın Sovyetler Birliği'ne yaklaşması bu ittifakın kısa süreli olmasına neden olmuştur.¹³⁸

131 "Celal Bayar Yunanistan'a Davet Edildi", Milliyet, 11 Haziran 1952, s. 1.

132 "Bayar Atina Fahri Hemşerisi Oldu", Son Posta, 29 Kasım 1952, s. 3.

133 Celal Bayar, Türk-Yunan Birliği Başkanı Orfanidis'e hitaben şunları söylemiştir: "...Majeste Yunan Kralına cevaben dün akşam verdiğim nutukta söylediğim gibi iki memleket arasındaki dostluk ve istiklal aşığı olan iki milletimizin maksat ve gayelerine tamamen uymaktadır. Her iki milletimiz el ele vererek maksat ve gayelerini müdafaa edecekler ve sulh ile selameti sağlayacaklardır. Türk-Yunan dostluğunun bu memleketteki temsilcileri olan sizleri bir defa daha selamlamakla bahtiyarım. Buradan aldığım tatlı intibaları memleketime nakledeceğimden emin olabilirsiniz..." "Bayar'ın Konuşması", Son Posta, 29 Kasım 1952, s. 3.

134 "Bayar Gümülcine'de", Milliyet, 3 Aralık 1952, s. 1. Kral Pavlos, Batı Trakya'da bir Türk lisesi açılması kararını Türkiye gezisi sırasında almış ve adına da Cumhurbaşkanı Bayar'ın adını vereceğini bizzat söylemiştir. "Majeste Pol Bir Türk Lisesi İnşa Ettirecek", Milliyet, 15 Haziran 1952, s. 3.

135 "Yunan Kralı Mayıs Ayı İçinde Gelecek", Vatan, 30 Nisan 1952, s. 3.

136 "Aya Yorgi Kilisesi Tekrar Cami Haline Gelecek", Vatan, 1 Mayıs 1952, s. 3.

137 Eleftheros Venizelos'un özel kâtabi 1933 yılında bizzat Venizelos'un yazdığını söylediği mektubu Yunan gazetelerine göndermiştir. Türk basını da "Türk Yunan federasyonu tasavvurunun okşanması" ibaresiyle mektubun çevirisine yer vermiştir. "...Bu dostluğun verebileceği zengin meyvelerden başka on, yirmi ve otuz sene sonra iki millet bu dostluğun, kuvvetlerinin ve bekalarının ilk şartını teşkil edeceğini anladıkları gün o zamanın gençleri ve çocukları için Türk Yunan federasyonunun gerçekleşeceğini görmek tabii olacaktır..." "Elefter Venizelosun Vaktile Yazdığı Bir Mektup", Vatan, 2 Şubat 1952, s. 5. Türk-Yunan Konfederasyonu düşüncesi için ayrıca bkz: Temuçin Faik Ertan, "Türk-Yunan İlişkilerinin Uzlaşma Dönemlerinde Bir Ütopya: Konfederasyon Düşüncesi", Yedinci Uluslararası Atatürk Kongresi 17-22 Kasım 2011 Bildiriler, Yay. Haz: Orhan Neçare, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2011, s. 1229-1242.

138 Sedef Bulut, "Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.41, Mayıs 2008, s. 55.

Aynı yıl, yani 1954'te, uzun zamandır görmezden gelinen Kıbrıs meselesi su yüzüne çıkmıştır. Bu yıla kadar iki ülke siyasetçileri dostluk mesajları verirken Kıbrıs'la ilgili kaçamak söylemlerde bulunmuşlardır. Örneğin Yunan Dışişleri Bakanı Sofoklis Venizelos, Türkiye ziyareti sırasında Türk gazetecilerin Kıbrıs'la ilgili sorularına şöyle cevap vermişti:

Kıbrıs meselesi diye Türkiye ile Yunanistan arasında bir şey yoktur. Bu İngiltere ile Kıbrıs halkı arasında bir davadır. Yunan Kralı iki devlet arasındaki dostluk ve sevgi ağlarını kuvvetlendirmek üzere bir mesaj göndermiştir.¹³⁹

Venizelos'un bu cevabına rağmen Kıbrıs Başpiskoposu Makarios'un açıklamaları ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki için uluslararası temaslarda bulunması Türk basını tarafından dikkatle takip edilmiştir.¹⁴⁰ Yunanistan'da Kıbrıs için duyulan heyecan ve düzenlenen mitingler gözden kaçırılmamıştır.¹⁴¹ Türkiye ise Kıbrıs'ı İngiltere'nin iç meselesi olarak görmüş ve daha çok mevcut durumun korunmasını savunmuştur.¹⁴² Ancak 1954 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlere taşımasıyla birlikte Türkiye de konudan daha fazla uzak kalamamıştır. Bu yılın ardından şartların doğurduğu mecburi dostluk yerini gittikçe tırmanan bir gerginliğe bırakmıştır.

Kaynaklarda Türk-Ellen Dostluk Derneğinden bahsedilen en son tarih, bu gerginliğin başladığı 1954 yılıdır. Yunanistan'dan İstanbul'a gelen Atina Belediyesi heyeti, dernek tarafından rıhtımda karşılanmıştır. Dernek başkanı Fahrettin Kerim Gökay beraberinde hem şehir meclisi hem de dernek üyesi olan Fedon Skuros ile birlikte, Yunanistan'dan gelen bu misafirlere ev sahipliği yapmıştır.¹⁴³

Bu ziyaretten sonra adına rastlanmayan Türk-Ellen Dostluk Derneğinin feshedildiğine dair herhangi bir bilgi olmamasına rağmen, önemini yitirdiği anlaşılmaktadır. Bir yıl sonra yaşanan 6/7 Eylül olayları sırasında, Türk-Yunan dostluğunda ön plana çıkarılmış olan İstanbul Rumları, büyük bir kitlesel yağma hareketine maruz kalmıştır. Bu olaylar esnasında etkisiz kaldığı gerekçesiyle eleştirilen dernek başkanı ve Vali Fahrettin Kerim Gökay istifa etmiştir.¹⁴⁴ İstifası hemen kabul edilmese de 1957'de görevden alınmış ve Bern büyükelçiliğine atanmıştır. Dernek üyesi Fedon Skuros'un Beyoğlu'nda bulunan dispenseri bu olaylar sırasında tamamen tahrip edilmiştir.¹⁴⁵ Derneğin bir diğer üyesi Ahmet Emin Yalman'ın ikinci başkanı olduğu "Kıbrıs Türktür" Cemiyeti, olayların ardından kapatılmıştır.

6-7 Eylül olaylarından önce de zaten ilişkilerin bozulmasıyla birlikte uygulanan bazı yaptırımlar dernek üyelerini de etkilemiştir. 1952 yılında Yunan Kralını karşılayan dernek üyelerinden biri olan Niko Cavuris, 1954 yılında sınır dışı edilmiştir.¹⁴⁶ 1956 yılında ise aralarında Türk-Ellen Dostluk Derneği üyelerinin de bulunduğu, İstanbul'daki Helen Birliği kapatıldıktan sonra tüm mal varlığına el konulmuştur. 12 üyesi casusluktan yargılandıktan

139 "Dost Yunan Dışişleri Bakanı Ankara'da", Vatan, 30 Ocak 1952, s.3.

140 "Kıbrıs Başpiskoposu Yine Saçmalamağa Başladı", Vatan, 29 Mayıs 1952, s. 1.

141 "Atina'da Kıbrıs İçin Miting Yapıldı", Vatan, 8 Mayıs 1952, s. 5.

142 Fırat, "a.g.m", s. 598

143 İller ve Belediyeler Dergisi, Nisan 1954, Sayı 102, s.321.

144 Dilek Güven, Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, Çev. Bahar Şahin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 75.

145 Aysel Tuğba Kar, 6-7 Eylül Olayları Işığında Türk Basınında Türk İmgesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul, 2018, s. 141.

146 "Bir Vergi Kaçakçısı Hudut Dışı Edildi", Milliyet, 10 Haziran 1954, s. 3.

sonra sınır dışı edilmiştir.¹⁴⁷ Görüldüğü gibi Türk-Ellen Dostluk Derneğinin başkanı ve bazı üyeleri gerginleşen Türk-Yunan ilişkilerinden büyük oranda etkilenmiştir. Bu ortamda zaten pek faal olmayan Türk-Ellen Dostluk Derneğinin sessiz sedasız ortadan kalkması olası muhtemeldir.

Atina'daki Türk-Yunan Birliği bu gerginlik döneminde de var olmaya devam etmiştir. Başkan Orfanidis, 1959 Şubatında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmalarının ve Başbakan Adnan Menderes'in geçirdiği uçak kazasının ardından, Menderes'e bir telgraf göndererek Kıbrıs meselesinin çözülmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Türk-Yunan dostluğu için çalışmaya devam edeceklerini belirtmiştir:

...Mezkur muvakkat müşkülâtı meydana çıkaran mesele, şimdi sayenizde hüsn neticeye varmıştır ve dostluğumuz yeniden ileriye yürüyecektir. Bu muakese devam ettikçe her iki millete zarar vermiştir. İşbirlikse iki millet için faydalı olacaktır. Sahillerimizi aynı deniz suları kucaklıyor. Şu halde iki millet birleşik olursak dostlarımızın itimadına ve düşmanlarımızın düşüncelerine hayız olacağız. Birleşik kalırsak milletlerimize sulh ve selamet temin etmemiz muhakkaktır. Bu günlerde Londra'da vuku bulan şayan teessüf ve acı uçak kazasından kurtulduğunuzu büyük sevinçle duyduk. Türkiye'nin iyiliği için daima sıhhatle bulunmanızı Cenabı Allaktan istirham ederim...¹⁴⁸

SONUÇ

1930'lar boyunca Türkiye ve Yunanistan arasındaki iyi komşuluk ilişkileri, II. Dünya Savaşıyla birlikte kesintiye uğramıştır. Savaşın ardından ortak kaygılar ve dış politik hedefler, iki ülkeyi tekrar bir araya getirmiştir. Bu dönemde temelleri Atatürk-Venizelos döneminde atılan dostluk ve işbirliği çabalarının üzerine yeni bir bina inşa edilmeye çalışılmıştır. 1954'e kadar süren bu kırılğan dostluk yıllarının ürünlerinden biri de dostluk cemiyetleridir.

Atina'da Türk-Yunan Birliği adını taşıyan bir dernek varken, bu derneğin bir eşinin Türk tarafında da olması düşüncesi doğmuştur. 31 Ocak 1952 tarihinde İstanbul'da "Türk-Ellen Dostluk Derneği"nin kurulmasıyla bu düşünce hayata geçirilmiştir. İstanbul'un tanınmış Rumları ve siyaset, ticaret, basın gibi alanlardan yine ünlü simalar derneğin üyeleri arasında yer almıştır. Türk Yunan ilişkilerini kolaylaştırmak, geliştirmek iddiasıyla güçlü bir kadroyla kurulan dernekteki birçok kişinin üyeliği sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. Hiçbir varlık göstermeyen çoğunluğun dışındakiler ise ancak dar bir çerçevede görünür olmuştur. Derneğin en faal ismi olan Fahrettin Kerim Gökay'ın da, Türk Yunan ilişkilerindeki rolünün daha çok Belediye Başkanlığı ve Valiliğine dayanıp dayanmadığının ayrımını yapmak mümkün değildir. Kamuoyuna seslenme imkânına sahip gazeteci üyelerin bu girişime ne gazetelerinde ne de anılarında yer vermemiş olması da bu girişimi sahiplenmemiş olmalarının bir göstergesidir.

Türk-Ellen Dostluk Derneğinin ismi 1952 yılı boyunca resmi ziyaretlerin karşılama- uğurlama törenleri ve verilen kokteyller vesilesiyle zikredilmiştir. Bu yılın ardından dernek sessizliğe gömülmüş, Kıbrıs nedeniyle ilişkilerin gerginleşmeye başladığı dönemde ortadan kalkmıştır. Feshedildiğine dair bir bilgiye ulaşılmasa da derneğin Yunan uyruklu üyelerinin

147 Bozis, a.g.e, s. 155.

148 BCA, 30.1.7.39.12.

bazılarının sınır dışı edilmesi, bağlı buldukları diğer derneklerin kapatılması Türk-Ellen Dostluk Derneği düşüncesinin fiilen sona erdiğini göstermektedir. Dolayısıyla adı geçen dernek, Türk Yunan ilişkilerinin kaygan zemininde yapay bir girişim olarak kalmıştır.

KAYNAKÇA

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
Ethniko Idrima Erevnon kai Meleton Eleftherios Venizelos

Resmi Yayınlar ve Tüzükler

İstanbul Ticaret Odası 1982 Yıllığı

TBMM Tutanak Dergisi

Türk-Ellen Dostluk Derneği Ana Tüzüğü

İstanbulun Beşyüzcü ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği Ana Nizamnamesi.

Sürelili Yayınlar

Akşam

Apoyevmatini

Cumhuriyet

Kiriatiki Proi

Kurun

Milliyet

Son Posta

Vatan

Yeni İstanbul

İller ve Belediyeler Dergisi

Kitap, Makale ve Tezler

Ahmad, Feroz, (1995), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Akçura, Gökhan, (1952), "Muhittin Sadak Kendini Anlatıyor", *Cumhuriyet Dergi*, 20 Aralık 1992, sayı 352, s. 16-17.

Akgül, L. Hilal, (2001), "Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından: Burhan Felek", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 49, s. 203-236.

Aydın, Mithat, (2018), "Galip Kemali (Söylemezoğlu) Bey'in Hatıratında Atina Müsteşar ve Maslahatgüzarlığı Sırasında Balkan Sorunu", *Belgi*, Sayı 16 (Yaz 2018/II) Prof. Dr. Halil İnalçık Özel Sayısı, s.962-978.

Bekiroğlu, Kaya A., (1973), "Kazım İsmail Gürkan'ın Ardından", *Ölümünün Birinci Yılında Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan*, Yayınevi yok, İstanbul, s. 19-20.

Bozis, Sula, (2012), *İstanbullu Rumlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Milletvekilleri Adayları Hal Tercümeleri, (1950), Cumhuriyet Kitabevi, İstanbul.

Budak, Ebru, (2017), *Bir Diplomat Olarak Galip Kemali Söylemezoğlu (1873-1960)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Bulut, Sedef, (2008), "Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.41, Mayıs 2008, s. 35-61.

Cumhuriyetin 75 Yılı 1923-1953, (1998), Cilt 1, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Çaykara, Emine - Yıldırım, Tuna, (2014), "1955'den Bugüne," *Diyabet*, Sayı: 45, Ağustos 2014, s. 14-19.

Çelik, Edip, (1969), *100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Değerli, Esra Sarıkoyuncu, (2016), "Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.15, s. 239-262.

Ertan, Temuçin Faik, (2011), "Türk-Yunan İlişkilerinin Uzlaşma Dönemlerinde Bir Ütopya: Konfederasyon Düşüncesi", *Yedinci Uluslararası Atatürk Kongresi 17-22 Kasım 2011 Bildiriler*, Yay. Haz: Orhan Neçare, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 1229-1242.

Esen, Nihal, (2019), "Kurucu Meclis Çalışmalarında Çanakkale Gazisi Bir Rum: Kaludi Laskari", *Rıfat Özdemir'e Armağan*, Ed: Rahmi Doğanay-Ahmet Çelik-Fatih Özçelik, Hiper Yayın, İstanbul, s. 624-636.

Eudes, Dominique, (2000), *Kapetanios/Yunan İç Savaşı*, Çev. Yavuz Alogan, Belge Yayınları, İstanbul.

Fırat, Melek, (2008), "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980*, Cilt:1, Editör: Baskın oran, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 576-614.

Göktürk Çetinkaya, Selma, (2016), Bağdat Paktı'nın Kuruluş Sürecinde Türkiye'nin Ortadoğu ve Batı İle İlişkileri, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl/Vol.1, Ortadoğu Özel Sayısı, s. 1-29.

Gönlübol, Mehmet – Sar, Cem, (1986), "1919-1939 Dönemi", *Olaylarla Türk Dış Politikası Cilt:1 (1919-1973)*, Ankara Üniversite Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, s. 3-133.

Gürel, Şükrü Sina, (2018), *Tarihsel Boyutları İçinde Türk Yunan İlişkileri, 1921-1993*, İmge Kitabevi, Ankara.

Gürgen, Turan, (1973), "Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan'ın Ardından", Ölümünün Birinci Yılında Ord. Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan, Yayınevi yok, İstanbul, s.27-30.

Güven, Dilek, (2005), *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Çev. Bahar Şahin, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Kar, Ayşe Tuğba, (2018), *6-7 Eylül Olayları Işığında Türk Basınında Türk İmgesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul.

Karakatsanis, Leonidas, (2014), *Turkish-Greek Relations: Rapprochement, Civil Society and the Politics of Friendship*, London and Newyork: Routledge.

Keser, Ulvi, (2012), "Kıbrıs Sorunu Bağlamında 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış",

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XII/25 (2012 Güz), s. 181-226.

Kılıçoğlu Cihangir, Çiğdem, (2016), “Yunanistan’da Monarşi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.58, Bahar 2016, s.99-121.

Kılıçoğlu, Çiğdem - Tağmat, Çağla Derya, (2012), “Türk-Yunan İlişkilerinde Son Dostluk Rüzgârları: Adnan Menderes ve Celal Bayar’ın Atina Ziyaretleri”, *Başbakan Adnan Menderes’in Yaşamı ve Siyasal Mücadelesi*, Ed: Talip Kabadayı-Dilşen İnce Erdoğan, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, s. 155-193.

Koçu, Reşad Ekrem, (1966), İstanbul Ansiklopedisi, Cilt:8, Koçu Yayınları, İstanbul.

Özön, Nijat, (2003), *Türk Sineması Tarihi 1896-1960*, Doruk Yayınları, İstanbul.

Sayıcı, İlhan,(2011), *Yunan İç Savaşı’nın Türk Basınına Yansımaları (1946-1949)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Serçe, Uğur, (2019),“Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Azınlık Politikaları”, *History Studies*, 11/5, Ekim 2019, s. 1687-1707.

Şimşek, Sezer, (2017), *Şeyhül-Muharririn Burhan Felek*, Libra Kitap, İstanbul.

Tağmat, Çağla Derya, (2014), “Fetih Derneği ve İstanbul’un Fethinin 500. Yılı”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol.3, No.4, December 2014, s.46-60.

Tanaçan, Hayri, (1993),“Türk Ortopedisinin Tarihçesi II”, *Acta Orthopaedica et Traumatologica Turcica*, 27, s. 227-238.

Türkmen, Nalan, (2008), “Nemlizade Tütün Deposu”, Üsküdar Sempozyumu VI Bildiriler, Ed. Uğur Demir-Ahmet Önal, İstanbul, s. 167-176.

Ülken, Hilmi Ziya, (1967), Burhan Toprak, *Bilgi*, Sayı 245-246, 34-35.

Yalman, Ahmet Emin, (1997), *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim I (1888-1922)*, Yay. Haz: Erol Şadi Erdinç, Pera Turizm, İstanbul.

Yalman, Ahmet Emin, (1997), *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim II (1922-1971)*, Yay. Haz: Erol Şadi Erdinç, Pera Turizm, İstanbul.

Yellice, Gürhan, (2018), “İtalyan-Bulgar Revizyonist Politikaları Karşısında Türkiye’nin Balkan Antantı’nı Ayakta Tutma Çabası ve Türk-Yunan İttifak Arayışı”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, Mart 2018, s. 537-578.

Yıldırım, Tahsin,(2009), “Türk Gazetecilik Tarihi Üzerine Bir Deneme I”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Ocak-Haziran 2009, s. 285-324.

Zürcher, Eric Jan, (2000), Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, Çev. Yasemin Saner Gönen, İletişim Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

Gökhan Akçura, “Saray Sinemasında Büyük Caz Festivali –Bir El İlanının Analizi-, <https://manifold.press/saray-sinemasinda-buyuk-caz-festivali>,(4 Şubat 2021.)

<https://web.ogm.gov.tr/Documents/Kurulusumuz/GenelMudurlerimiz/h%C3%BCsn%C3%BCyaman.pdf>, (2 Nisan 2021.)

<https://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=7790>, (8 Nisan 2021.)

Agah Özgüç, “Sinemamızda Türk Yunan İlişkileri”, <http://www.kameraarkasi.org/makaleler/makaleler/turkyunaniliskileri.html>, (21 Mart 2021.)

<https://tbmm.chp.org.tr/milletvekiliDetay.aspx?ID=7445>, (30 Ocak 2021.)

“Profesör Fahrettin Kerim Gökay Vakfı Kurucumuz”, <http://fahrettinkerimgokayvakfi.org/kurucu.html>, (30 Mart 2021.)

<https://www.modamuzayede.com/urun/2401323/hisse-senedi-turk-ellas-tesebbusaticariye-ve-sinaiye-turk-anonim>, (13 Nisan 2021.)

Recep Uslu, Ahmet Hamit Ongünu, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ongunu-ahmet-hamit>, (10 Nisan 2021.)